

Акімов Михайло Олександрович,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

КВАЛІФІКАЦІЯ ПОЗИТИВНОЇ ПОСТКРИМІНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ НАЙМАНЦЯ (Ч. 5 СТ. 447 КК УКРАЇНИ)

Антитерористична операція на південному сході України, що тривала чотири роки, з весни 2018 року продовжується як Операція об'єднаних сил. Держава в особі законодавця визнала, що нашим супротивником у гібридній війні є не просто самопроголошені квазідержавні утворення «ДНР» та «ЛНР», а сепаратистські збройні формування, що активно підтримуються ззовні (у тому числі і шляхом вербування, навчання та направлення у зону бойових дій найманців із подальшим їх матеріальним забезпеченням).

Належна організація протидії збройним та терористичним угрупованням обумовлює потребу більш широкого застосування воєнних та спеціальних (а не правоохоронних) методів, засобів і сил для знешкодження супротивника та запобігання злочинам, що готуються та (або) вчинюються. Водночас подібне протистояння (поряд із прямим та непрямим впливом на зазначені формування) актуалізує заходи забезпечення невідворотності та індивідуалізації кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні окремих злочинів; у протилежному випадку безкарність та (або) неадекватність покарання скоєному лише зміцнюватиме сумніви у життєздатності України як суверенної незалежної держави.

Реалізація зазначених вище принципів кримінального права має на меті не тільки покарання осіб, які вчинили конкретні злочини, але і попередження вчинення подібних діянь у майбутньому. Тому цілком виправданою є наявність у статтях чинного Кримінального кодексу (далі – КК) України заохочувальних норм, що стимулюють позитивну посткримінальну поведінку особи. Звільнення від відповідальності не тільки свідчить про гуманістичні засади розвитку вітчизняного кримінального законодавства, але і слугує справі припинення діяльності вказаних вище формувань.

Застосування кримінально-правового заохочення обумовлюється в першу чергу змістом позитивної посткримінальної поведінки особи. Так, згідно із ч. 6 ст. 260 КК України особа звільняється від кримінальної відповідальності за створення не передбаченого законом воєнізованого або збройного формування та за

участь у ньому, якщо вона добровільно вийшла з такого формування та повідомила про його існування органам державної влади чи органам місцевого самоврядування. Натомість інші заохочувальні норми у подібних статтях КК України (ч. 2 ст. 255, ч. 6 ст. 258, ч. 2 ст. 258-3, ч. 4 ст. 258-5, ч. 5 ст. 447) передбачають не тільки припинення перебування особи у складі певного формування, групи чи організації, але і активне сприяння припиненню діяльності такого формування (групи, організації) та (або) запобіганню і розкриттю злочинів, вчинених у зв'язку з його (її) діяльністю.

На наше переконання, при стимулюванні позитивної посткримінальної поведінки законодавча вимога до винних осіб припиняти участь у конкретному об'єднанні та активно сприяти його знешкодженню і запобіганню та (або) розкриттю злочинів, що готуються (вчинені) таким об'єднанням, абсолютно обґрунтована. Саме такої активної співпраці з правоохоронними органами об'єктивно потребують інтереси забезпечення громадської безпеки та міжнародного правопорядку, відвернення нових злочинів, розкриття і розслідування уже вчинених, відшкодування завданої шкоди.

Доцільним є і те, що зміст позитивної посткримінальної поведінки у разі вчинення суміжних злочинів приблизно однаковий, і те, що особа звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачені конкретною статтею КК України, не в кожному випадку (зокрема, за ст.ст. 255 та 258-3 КК України від відповідальності не можуть бути звільнені організатор чи керівник злочинної організації, терористичної групи чи організації). Нарешті, заохочення застосовується судом до особи лише до моменту притягнення її до кримінальної відповідальності (ст.ст. 258-5, 447) чи до повідомлення їй про підозру у вчиненні конкретного злочину (ст. 258), що в кінцевому рахунку (згідно п. 14 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України) означає один і той самий момент.

Специфіка заохочувальної норми у ст. 447 КК України обумовлюється перш за все суб'єктом цього злочину – найманцем. Як відомо, у сучасних конфліктах малої інтенсивності (на відміну від світових війн) масовість суттєво поступається професіоналізму: один експерт або інструктор не тільки вартий сотні бійців у збройному протистоянні, а й здатен підготувати (навчити) ще більшу кількість. Звідси і тривалий характер бойових дій, у яких беруть участь найманці, і перетворення війн на джерело постійного заробітку для приватних воєнних компаній, і намагання зацікавлених держав чи транснаціональних корпорацій так чи інакше контролювати пов'язаних із цим людей та грошові потоки. Саме тому зупинити

подальший приплив найманців у зону конфлікту на південному сході України можна лише поєднуючи заходи покарання та заохочення.

Заохочувальна норма, сформульована три роки тому у ч. 5 ст. 447 КК України, передбачає звільнення особи від відповідальності за участь у збройному конфлікті, воєнних або насильницьких діях (діяння, що передбачене ч. 4 цієї статті), якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності за це добровільно припинила таку участь та повідомила про неї або іншим чином сприяла припиненню або розкриттю злочинів, передбачених ч. 1–3 цієї статті, якщо в її діях немає складу іншого злочину.

Добровільним слід вважати припинення найманцем участі у збройному конфлікті, воєнних або насильницьких діях, що здійснюється на власний розсуд (з особистою ініціативи) або під стороннім впливом, який не є нездоланим, та має остаточного характеру (особа повинна раз і назавжди припинити раніше розпочату участь). Мотиви такого рішення можуть бути різними (каяття, страх загинути тощо), єдине одне – наявність можливості і надалі продовжувати вчинення даного злочину. Так, не буде добровільним припинення участі у збройному конфлікті у разі об'єктивної відсутності у особи такої можливості. Якщо найманець буде затриманий при залишенні зони збройного конфлікту після закінчення терміну перебування (контракту) або під час участі у воєнних чи насильницьких діях, таке припинення не буде результатом його вільного волевиявлення винної особи і носитиме вимушений характер.

Оскільки конкретний адресат повідомлення найманцем про участь у вказаних вище діях законом не регламентований, таке повідомлення може бути зроблене до будь-якого (не тільки правоохоронного) органу державної влади, органу місцевого самоврядування, військової частини (підрозділу, установи); можливе і звернення до міжнародної організації чи її представництва в Україні.

Під іншим сприянням припиненню або розкриттю злочинів, що передбачені ч. 1–3 ст. 447 КК України, треба розуміти активні дії, що полегшили (допомогли) чи прискорили припинення або розкриття дій із вербування, фінансування, матеріального забезпечення, навчання найманців з метою використання у збройних конфліктах, воєнних або насильницьких діях, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, перешкоджання діяльності органів державної влади чи порушення територіальної цілісності, використання найманців у збройних конфліктах, воєнних або насильницьких діях. Для цього найманець може передати будь-яким способом (усно, письмово, на матеріальному носії, засобами зв'язку та ін.)

конкретні відомості про злочини, які готуються або вчинені, про осіб, причетних до них, а так само і бути залученим до слідчих (у тому числі негласних) дій з припинення (розкриття, розслідування) таких злочинів. Належну оцінку цій посткримінальній поведінці повинен надати суд (залежно від обставин справи та у кожному конкретному випадку, а за потреби – і щодо кожної особи окремо).

Наслідком звільнення особи від кримінальної відповідальності у порядку ч. 5 ст. 447 КК України буде припинення кримінально-правових відносин між нею і державою з приводу даного злочину, нівелювання факту його вчинення та увільнення від кримінально-правових обтяжень, що їх вона могла б зазнати у випадку засудження (покарання, судимість тощо). Зрозуміло також, що зазначене діяння не може у подальшому бути враховане як обставина, що обтяжує покарання, у випадку скоєння нового злочину. Якщо ж у діях найманця міститимуться ознаки складу іншого злочину (або злочинів), він нестиме відповідальність лише за це (або ці) діяння.

Наостанок зауважимо, що заохочувальна норма щодо звільнення від кримінальної відповідальності за найманство є безумовно позитивною новелою вітчизняного кримінального закону, яка стимулюватиме добровільне припинення участі у збройному конфлікті, воєнних або насильницьких діях та покращить діяльність із припинення та розкриття інших пов'язаних із цим злочинів.